

Παρουσίαση του βιβλίου *‘Η πολιτική σε κρίση’* του Στέφανου Δημητρίου από τη Μαρία Ρεπούση

Θα ήθελα να ξεκινήσω με ένα αυταναφορικό σχόλιο. Διαβάζοντας το σημαντικό αυτό βιβλίο συνάντησα πολλές από τις ιδέες με τις οποίες ήρθα σε επαφή στο ΚΚΕες και στο Ρ.Φ. στην ανανεωτική δηλαδή αριστερά τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης πριν οι φορείς αυτοί ενσωματωθούν σε ευρύτερα αριστερά σχήματα και χάσουν την θεωρητική και πολιτική τους αυτονομία. Ο Δημητρίου στο βιβλίο που σήμερα παρουσιάζουμε ανανεώνει την παράδοσή αυτή, την εμπλουτίζει με το θεωρητικό του λόγο εντάσσοντας την προβληματική αυτή στη σύγχρονη συζήτηση της πολιτικής θεωρίας για τη δημοκρατία και την πολιτική και ταυτόχρονα την επικαιροποιεί αναγκάζοντας την να συνομιλήσει με τα επίμαχα της εποχής μας, την άνοδο της άκρας δεξιάς, την απομάκρυνση των πολιτών από την δημόσια σφαίρα και την πολιτική, την απομάγευση της Αριστεράς, την επικράτηση του τραμπισμού στις διεθνείς σχέσεις, την επιστροφή του πολέμου κλπ κλπ . Πρόκειται για ένα βιβλίο που δεν είναι περιγραφικό των δυσκολιών που αντιμετωπίζει το πολιτικό σύστημα αλλά θέτει ερωτήματα που επιχειρούν οριζόντιες τομές ανάμεσα στο δημοκρατικό πολίτευμα, την πολιτική, την οικονομία, τα ΜΜΕ, τα πολιτικά κόμματα, τις ιδεολογίες.

Βασικό επιχείρημα του βιβλίου είναι ότι η κρίση που βιώνουμε δεν είναι απλώς κρίση κομμάτων, κυβερνήσεων ή θεσμών αλλά της ίδιας της πολιτικής που έχει χάσει πια την αυτονομία της απέναντι στις αγορές και συνακόλουθα το νόημα της. Σε αυτή τη συνθήκη, η πολιτική μεταβάλλεται σε διαχείριση και επικοινωνιακή στρατηγική, γεγονός που στερεί τη Δημοκρατία από το ουσιαστικό της περιεχόμενο, την αποπολιτικοποιεί και θέτει ζήτημα δημοκρατικής εκπροσώπησης. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές κοινωνίες παρατηρείται μια αυξανόμενη απόσταση ανάμεσα στους πολίτες και στο πολιτικό σύστημα. Η συμμετοχή των πολιτών μειώνεται, η εμπιστοσύνη προς τα κόμματα περιορίζεται και συχνά κυριαρχεί η αίσθηση ότι οι πολιτικοί θεσμοί δεν εκφράζουν πραγματικά τις κοινωνικές ανάγκες. Η δημοκρατία συνεχίζει να λειτουργεί θεσμικά, αλλά η πολιτική της ζωτικότητα αποδυναμώνεται. Σε συνομιλία με σημαντικούς διανοητές και διανοήτριες της εποχής μας -όπως για παράδειγμα για να

αναφερθώ στους πολύ γνωστούς τη Χάνα Άρεντ και τον Κορνήλιο Καστοριάδη, θεωρητικούς που αναβάθμισαν τη σκέψη μας για τη λειτουργία της δημοκρατίας, την πολιτική, τους θεσμούς, την εξουσία- ο συγγραφέας δημιουργεί τους κρίκους μιας αλυσίδας που συνδέει την κρίση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, με την απώλεια του νοήματος της πολιτικής, ως αποτέλεσμα της μετάβασης από το κράτος της ρυθμιζόμενης αγοράς στη μεταβιομηχανική κοινωνία που χαρακτηρίζεται από την εδραίωση του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος. *Φονταμενταλισμό* της αγοράς τον χαρακτηρίζει ο συγγραφέας, έναν ιδεολογικό και οικονομικό ολοκληρωτισμό που επιβάλλει τους κανόνες του με τρόπο που θεωρούνται αποκλίσεις και ξεπερασμένες οι ιδέες για κοινωνική δικαιοσύνη, δικαιώματα και κράτος δικαίου. Αλλά και η Δημοκρατία και ο συγκροτητικός για το δημοκρατικό πολίτευμα πολιτικός πλουραλισμός καθιερώνεται και αυτός ως ξεπερασμένος και ιδιαίτερα δαπανηρός. Γιατί θέτει εμπόδια ή μπορεί να θέσει εμπόδια στον ανεξέλεγκτο οικονομικό ανταγωνισμό και στον περιορισμό του κέρδους. Με παρόμοιο τρόπο και η πολιτική είναι εμπόδιο στη λειτουργία της αγοράς καθώς στο πλαίσιο του πολιτικού πλουραλισμού μπορεί να αρθρωθεί ο αντίλογος στην νεοφιλελεύθερη λογική που προβάλλεται ως η μοναδική ρεαλιστική πρόταση για τη λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας. Είναι σαν να δημιουργείται μια διχοτομία ανάμεσα αφενός στην αγορά και αφετέρου στην κοινωνία, στην πολιτική και στην Δημοκρατία. Ήταν άραγε πάντοτε έτσι; Καπιταλισμό δεν είχαμε και τον προηγούμενο αιώνα; Τι άλλαξε στο σκέλος της λειτουργίας της δημοκρατίας; Και τι έκανε η αριστερά, τα αριστερά κόμματα απέναντι σ' αυτές τις αλλαγές; Μήπως περιορίστηκαν σε μεγάλο βαθμό στην καταγγελία τους;

Ο Δημητρίου μας εξηγεί τη διαδρομή από το κοινωνικό συμβόλαιο της μεταπολεμικής χρυσής εποχής της σοσιαλδημοκρατίας όπου εδραιώνονται οι θεσμοί της φιλελεύθερης δημοκρατίας και το κοινωνικό κράτος στην κρίσιμη δεκαετία του 1970 στην οποία λόγω της παγκοσμιοποίησης και της αποδυνάμωσης του ρόλου των συνδικάτων αλλά και του εθνικού κράτους μεταβάλλεται ο συσχετισμός δυνάμεων αφενός ανάμεσα στο κεφάλαιο και στην εργασία προς όφελος του κεφαλαίου και αφετέρου ανάμεσα στην πολιτική και στις αγορές προς όφελος των αγορών. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Δημητρίου αναλύει και τον μετασχηματισμό των

πολιτικών κομμάτων. Τα κόμματα της μεταπολεμικής περιόδου, γράφει, δεν ήταν απλώς εκλογικοί μηχανισμοί. Ήταν οργανώσεις που διαμόρφωναν πολιτικές ταυτότητες, εξέφραζαν κοινωνικές ομάδες και συγκροτούσαν συλλογικά σχέδια για την κοινωνία. Σήμερα, σε μεγάλο βαθμό, τα κόμματα λειτουργούν περισσότερο ως μηχανισμοί διαχείρισης της εξουσίας και ως οργανώσεις που περιστρέφονται γύρω από πολιτικές ηγεσίες και επικοινωνιακές στρατηγικές. Είναι και αυτός ένας από τους παράγοντες που οδηγούν στην αποδυνάμωση της πολιτικής λειτουργίας της δημοκρατίας.

Και η κυβερνώσα σοσιαλδημοκρατία που είχε την «πολιτική πλοήγηση του ευρωπαϊκού σκάφους» τι έκανε; Πως αντέδρασε στην επερχόμενη ανατροπή του κοινωνικού κράτους; 'Η εμφάνιση μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων και υψηλής ανεργίας οδηγούν την σοσιαλδημοκρατία σε αμηχανία», γράφει ο συγγραφέας. Και σε αφωνία θα πρόσθετα καθώς αδυνατεί να αντιπαραθέσει εναλλακτικό πρόγραμμα. Ο Δημητρίου θεωρεί ότι η απάντηση βρίσκεται ή και βρίσκεται ακόμη σε ένα υπερεθνικό διεθνικό επίπεδο όπως αυτό της ευρωπαϊκής ενοποίησης με το οποίο ο συγγραφέας ασχολείται σε πολλά σημεία του βιβλίου του από βαθιά ευρωπαϊκές θέσεις.

Κυρίες και κύριοι, φίλοι και φίλες,

Το βιβλίο του Στέφανου Δημητρίου συνομιλεί δημιουργικά με όλα σχεδόν τα ερωτήματα που μας απασχολούν, απασχολούν τους προοδευτικούς και αριστερούς πολίτες, άνδρες και γυναίκες, τουλάχιστον στο δυτικό κόσμο: γιατί ενώ οι δημοκρατικοί θεσμοί εξακολουθούν να λειτουργούν: υπάρχουν εκλογές, κοινοβούλια, κυβερνήσεις, κόμματα όλο και περισσότεροι πολίτες αισθανόμαστε ότι η αντιπροσωπευτική δημοκρατία δεν μας αντιπροσωπεύει; Γιατί υποχωρεί το κράτος δικαίου; Γιατί εγκαταλείπεται το κοινωνικό κράτος ο κορυφαίος αυτός συμβιβασμός ανάμεσα στο κεφάλαιο και στην εργασία; γιατί έχει απαξιωθεί η πολιτική; γιατί διευρύνονται οι ανισότητες; γιατί οι πολίτες στρέφονται προς την νέα δεξιά; Τι κάνει η Ευρώπη; Υπάρχει ακόμα η διάκριση αριστεράς δεξιάς; Γιατί η αριστερά δεν έχει πια πειστικές απαντήσεις; Τι μπορούμε να κάνουμε; Σε αυτά και σε πολλά άλλα ερωτήματα επιχειρεί να απαντήσει το βιβλίο ή αν όχι να συνομιλήσει μαζί τους.

Δεν έχω το χρόνο για να αναφερθώ σε όλες τις απαντήσεις που δίνει ο Στέφανος Δημητρίου στο βιβλίο του και δεν θέλω να τις αδικήσω. Ολοκληρώνοντας θα ήθελα να αναφερθώ στις προτάσεις που προκρίνει ο συγγραφέας για την Αριστερά. Τις κωδικοποιώ με το δικό μου τρόπο για να γίνουν ίσως και αντικείμενο συζήτησης

- Η Αριστερά βρίσκεται αντιμέτωπη με μια δύσκολη πρόκληση: από τη μία πλευρά οφείλει να παραμείνει προσανατολισμένη στον στόχο της κοινωνικής αλλαγής και της κοινωνικής δικαιοσύνης, από την άλλη πλευρά πρέπει να υπερασπιστεί τη δημοκρατία, τον πλουραλισμό και τους θεσμούς. Η παράδοση της δημοκρατικής ανανεωτικής Αριστεράς προσπάθησε ιστορικά να συνδυάσει αυτά τα στοιχεία. Στις σημερινές συνθήκες στις οποίες αμφισβητείται η πολιτική δημοκρατία από την ανερχόμενη Άκρα Δεξιά, η υπεράσπιση και η αναθεμελίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος οφείλει να είναι το κατεξοχήν ζήτημα στην ατζέντα της Αριστεράς, αναγκαία προϋπόθεση για την ανασυγκρότηση της πολιτικής. Η ατζέντα αυτή της επιτρέπει και συνέργειες με δυνάμεις και του δημοκρατικού κέντρου και της κεντροδεξιάς.
- Σε συνθήκες κρίσης της αντιπροσώπευσης, συχνά εμφανίζονται πολιτικές αφηγήσεις που παρουσιάζουν την κοινωνία ως σύγκρουση ανάμεσα στον «λαό» και στις «ελίτ». Ο Δημητρίου θεωρεί ότι ο λαϊκισμός αποτελεί σύμπτωμα της κρίσης της πολιτικής, όχι λύση. Συχνά απλοποιεί πολύπλοκα προβλήματα και απομακρύνει ακόμη περισσότερο τη δημοκρατία από τη σύνθετη πραγματικότητα των σύγχρονων κοινωνιών. Ο λαϊκισμός εμφανίζεται ως εύκολος δρόμος και για την Αριστερά σήμερα. Αρκεί να διαβάσουμε τις ανακοινώσεις των κομμάτων για τα λεγόμενα εθνικά θέματα και όχι μόνο. Ο Δημητρίου αντιπροτείνει τη λαϊκότητα τη δημοκρατική δηλαδή σύνδεση της πολιτικής με την κοινωνία.
- Η Αριστερά οφείλει να αναζητήσει λύσεις στη σύζευξη του μεταρρυθμισμού και του ριζοσπαστισμού. Μεταρρυθμίσεις χωρίς ριζοσπαστισμό οδηγούν στη διαχείριση του υπάρχοντος, ριζοσπαστισμός χωρίς μεταρρυθμίσεις σε αδιέξοδο. Η πρόκληση δεν είναι λοιπόν να επιλέξει κανείς ανάμεσα στον ριζοσπαστισμό και στη μεταρρύθμιση. Η πρόκληση είναι να συνδυαστούν ριζοσπαστικοί στόχοι

κοινωνικής αλλαγής με δημοκρατικές μορφές πολιτικής δράσης και θεσμικές μεταρρυθμίσεις.

- Η Αριστερά χρειάζεται νέο προγραμματικό λόγο με στόχο την αποκατάσταση της αυτονομίας της πολιτικής, την ανανέωση της δημοκρατικής συμμετοχής μέσω της ενίσχυσης των κοινωνικών κινημάτων, των δημοκρατικών θεσμών και του δημόσιου διαλόγου. Ο προγραμματικός αυτός λόγος πρέπει να εγγράφεται σε ένα εγχείρημα μιας νέας μεταρρυθμιστικής αριστεράς που είναι δημοκρατική, απορρίπτει το λαϊκισμό, προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και υπερασπίζεται τη συμπερίληψη. Η κρίση της πολιτικής δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με τεχνικές μεταρρυθμίσεις ή με καλύτερη διακυβέρνηση. Απαιτείται μια βαθύτερη αναθεμελίωση της πολιτικής ως συλλογικής δραστηριότητας. Η δημοκρατία δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς ενεργούς/ές πολίτες, χωρίς δημόσια συζήτηση και χωρίς πολιτικά σχέδια που να δίνουν νόημα στη συλλογική δράση.

Από αυτή την άποψη, το βιβλίο του Δημητρίου λειτουργεί και ως πρόσκληση για έναν ευρύτερο αναστοχασμό. Μας καλεί να ξανασκεφτούμε τι σημαίνει πολιτική σήμερα και πώς μπορεί να ανασυγκροτηθεί μια ζωντανή δημοκρατική πολιτική σε μια εποχή μεγάλων κοινωνικών και οικονομικών μετασχηματισμών. Μας θυμίζει ότι η πολιτική δεν είναι απλώς η διαχείριση της εξουσίας. Είναι ο χώρος όπου οι κοινωνίες συζητούν, συγκρούονται δημοκρατικά και προσπαθούν να διαμορφώσουν το κοινό τους μέλλον. Για όσους και όσες ενδιαφερόμαστε το ερώτημα αυτό δεν είναι μόνο θεωρητικό. Είναι βαθιά πολιτικό: αφορά το πώς μπορούμε να επανασυνδέσουμε τη δημοκρατία με την κοινωνία και να ανοίξουμε ξανά τον ορίζοντα της συλλογικής αλλαγής.